

Andzrej F. Dziuba

"Teologie moralności i prawa. Studium metateoretyczne", Marian Biskup, Wrocław 1996 : [recenzja]

Collectanea Theologica 67/3, 224-227

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wiary. To bardziej moralność, postępowanie, a mniej akademicka refleksja teologiczna.

Zdecydowanie, mimo hiszpańskiego pochodzenia, przebija u Autora patrzenie na teologię przez jego aktualne miejsce pracy, tj. posługą misyjną w Peru. Jest to zrozumiałe, ale jednocześnie, w pewnym stopniu zamyka to jakby pozytywny wkład jego badań i studiów. Świadome opowiedzenie się za latynoamerykańską wizją teologii moralnej pozwala mu na wyakcentowanie owego miejsca i czasu spełniania się refleksji nad objawieniem. Z książki Moreno R e j o n można wysunąć wniosek, iż tamtejsza teologia moralna ma i dziś wiele do powiedzenia dla ogólnokościelnej refleksji w tym względzie. Jest to jakby odwrotny kierunek w stosunku do tego, który miał miejsce w pierwszych wiekach po odkryciu Nowego Świata.

Szkoda, że Autor nie podał choćby w zarysie dziejów teologii moralnej w XIX w., wówczas obraz byłby bardziej kompletny (por. s. 13). Wydaje się, iż jest on w pełni uprawniony i przygotowany do podjęcia takiej próby. Wydaje się, iż czasy współczesne także zostały potraktowane zbyt hasłowo. Wspomniana wyżej wcześniejsza publikacja Autora jest tu właśnie godna przypomnienia.

Ważnym elementem uzupełniającym przeprowadzone refleksje jest druga część, obfitość informacji bibliograficznych. Daje ona możliwość bezpośredniego sięgnięcia do niektórych tekstów, które niekiedy są trudno dostępne, zwłaszcza w Ameryce Łacińskiej. Natomiast bibliografia to wręcz erudycyjny zestaw, niezwykle pomocny w dalszych badaniach naukowych.

Należy docenić podjęty przez Autora trud poszukiwań, badań i systematyzacji, które wydały interesujący owoc. Tchnie z nich duch Bartłomieja de Las Casas i jego otwartości oraz troski o każdego człowieka, o potrzebę kierowania się zasadami Ewangelii. To włączenie się w solidarność i inkulturację całej teologii moralnej Ameryki Łacińskiej to nadzieja na przyszłość, to pokłosie praktyczne *ius gentium*. Francisco Moreno R e j o n prezentowaną publikacją ma tu znaczący wkład.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa

Ks. Marian BISKUP. *Teologie moralności i prawa. Studium metateoretyczne*. Papieski Fakultet Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław 1996, ss. 170.

Człowiek w swych świadomych dziejach staje wobec problemów związanych ze swymi odniesieniami, które mają kwalifikacje czynów moralnych, podpadających pod określone oceny. Są one pozytywne lub negatywne w płaszczyźnie ich wartościowania. Pytania jednak mogą budzić kryteria zastosowanych norm czy zasad, które bywają osadzone w wielorakich założeniach ideowych, systemowych, kulturowych, ekonomicznych, religijnych czy wręcz politycznych. Zewnętrzny odbiorca może pytać nie tylko o wspomniane zasady, ale bardziej o ich przesłanki, a zwłaszcza z jakich one wyrastają założeń czy motywów. Jest to szeroka dziedzina pytań motywacyjnych, wobec których badania teoretyczne nie mogą być obojętne, a zwłaszcza teologia moralna i teologia prawa.

Ks. M. Biskup w samym tytule prezentowanej pracy dość precyzyjnie określiła płaszczyznę podejmowanych zainteresowań naukowych. Jest to zatem szeroko pojęty wymiar teologiczny, a szerzej nauk kościelnych, które oczywiście obejmują także prawo kościelne. Ową szerokość płaszczyzn zainteresowań, w symbolicznym sensie, ukazuje także okładka, tj. Mojżesz – prawodawca i św. Jan Ewangelista – teolog. Jakże to zatem spotkanie i jakie są jego konsekwencje, niesione posłannictwo, można pytać sięgając do książki rektora Metropolitalnego Seminarium Duchownego i wykładowcy Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu.

Całość pracy, od strony formalnej, otwiera Spis treści (s. 5) i Wykaz skrótów (s. 6). Z kolei zamieszczono Słowo od wydawcy, pióra ks. prof. I. Deca, rektora PFT we Wrocławiu (s. 7-8) i Przedmowę ks. prof. A. Młotka, który był jednocześnie promotorem tej pracy przyjętej jako rozprawa doktorska na wspomnianym Wydziale (s. 9-12). Treściową część studium ks. Biskup rozpoczyna Wstęp, który jest wprowadzeniem w całość przeprowadzonych badań i analiz podjętej tematyki (s. 13-19). Natomiast zasadniczy korpus podzielony został na trzy rozdziały, które z kolei dzielą się na mniejsze bloki tematyczne. Należy stwierdzić, iż jest to stosunkowo zwarta organizacja metodologiczna prezentowanego materiału, co jest zarazem znakiem świadczącym o świadomości prowadzonych badań.

Pierwszy rozdział został opatrzony tytułem: *Teologia moralna jako refleksja nad moralnością* (s. 20-77). Autor ukazuje tu najpierw obraz chrześcijańskiej moralności, wskazując na jej nowość ontyczną, motywacyjną i merytoryczną. Jak pisze ks. Biskup: „Można więc powiedzieć, że chrześcijańskość moralności polega na tym, że jest ona świadectwem paschalnego wydarzenia Chrystusa, które nastawia całą rzeczywistość na wspólnotę miłości z Ojcem i jest ona kerygmatyczną proklamacją wartości ewangelicznych prowadzących człowieka do zbawienia” (s. 42). Z kolei podjęto próbę charakterystyki teologicznego wymiaru moralności chrześcijańskiej. Uteologicznienie dokonywało się tu zwłaszcza przez ubiblijnienie jej przekazu. To w dalszej perspektywie stanowiło uwrażliwienie na treści objawione. Po tych ogólnych danych ukazano etyczny charakter moralności chrześcijańskiej. Jak pisze sam Autor: „Rekapitułując metodologiczną refleksję, zawartą w niniejszym rozdziale, nad teologią moralną, jako teorią moralności chrześcijańskiej, starano się odczytać jej wyjątkowość, jako teorii moralności przez specyfikację jej przedmiotu w trzech aspektach: chrześcijańskości, teologicznego wymiaru i etycznego charakteru” (s. 76).

W drugim rozdziale, jak podkreśla ks. Biskup, podjęto tematykę: *Teologia prawa kościelnego jako teorie uzasadniająca prawo kościelne* (s. 78-118). Jest to drugi człon relacji zachodzącej między teologią moralną a teologią prawa kościelnego. Specyfika prawa kościelnego wskazuje na jego elementy ontologiczne i teologiczne. Ważna jest tu opcja stanowiących i stosujących prawo, a także osadzenie go w rzeczywistości kościelnej. Nie można przy tym pominąć celu Kościoła i jego misji zbawczej w ramach struktury Mistycznego Ciała. Prawo zatem nie jest tylko czynnikiem zewnętrznym czy minimalistycznym. To założenie pozwoliło następnie na ukazanie teologicznego wymiaru prawa kościelnego. Najważniejsze są tu teologiczne

podstawy tego prawa. „Uwzględnić też należało teologiczne rozumienie obecności prawa Bożego w prawie kościelnym i wreszcie teologiczną interpretację ustaw kościelnych z racji ich metakanonicznego odniesienia” (s. 108). Te zaś przesłanki upoważniły Autora do podjęcia syntetycznego zagadnienia zatytułowanego: Prawny charakter prawa kościelnego.

Teologia moralna z teologia prawa kościelnego to temat trzeciego, a zarazem i zasadniczego, rozdziału studium wrocławskiego teologa (s. 119-150). Swoistym wprowadzeniem jest ukazanie rysu historycznego związków teologii moralnej z prawem kanonicznym. Jest to długa historia, choć nie zawsze uświadamiana w sensie teoretycznym. Raczej wypadał on na niekorzyść teologii moralnej, które traciło swoją tożsamość, a popadała w jurydyzm, minimalizm czy legalizm. Oczywiście rysują się tu zbieżności i różnice między teologią moralną a teologią prawa kościelnego, które mają miejsce na płaszczyźnie teologicznej, antropologicznej i teleologicznej. Eklezjalny charakter tych obu dyscyplin wskazuje na ich praktyczne odniesienia, a więc rys pastoralny. „Dlatego efektem naukowych wysiłków teologów-moralistów i kanonistów, w ramach swoich dyscyplin, ma być ukazanie człowiekowi ostatecznego celu i najgłębszego sensu życia, jak również dróg prowadzących do tego celu i ukazujących sensownie całość jego chrześcijańskiego życia” (s. 140). Wreszcie postawiono postulaty stawiane teologii moralnej i teologii prawa kościelnego.

Całość dzieła zamyka zakończenie (s. 151-153). Dodano jeszcze bibliografię, która podzielona została na dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, literaturę etycznoteologiczną oraz kanoniczno-teologiczną (s. 154-170).

Prezentowana prawda jest próbą podejmującą interesujący a zarazem ważny wycinek teologii moralnej, a ściślej jej relacji z teologią prawa kanonicznego. Ta ostatnia dyscyplina jest stosunkowo młodą, tak iż w Polsce nadal nie znalazła jeszcze pełnego uznania. Stąd trzeba już w tym miejscu powiedzieć, iż słusznie Autor koncentruje się na propozycjach ks. prof. R. Sobańskiego, byłego rektora ATK i uznanego europejskiego autorytetu w tej dziedzinie. Należy z uznaniem odnotować, iż ks. Sobański w sposób konsekwentny interesuje się tym zagadnieniem i przybliża je tak w formie własnych przemyśleń, jak i prezentacji osiągnięć innych uczonych czy ośrodków naukowych.

Dzieło ks. B i s k u p a ukazuje twórcze spotkanie moralności i prawa. Jakże długa jest historia, choć jednocześnie różnie rozumiana i zawierająca nie zawsze pozytywne elementy tych spotkań. Można nawet powiedzieć, iż istnieje już polska szkoła badań tego spotkania, prezentowana m.in. przez wspomnianego ks. Sobańskiego, a z drugiej strony przez ks. H. Jurosa, ks. A. Szostka czy ks. T. Stycznia. Jest to interesująca propozycja, która na kartkach prezentowanej książki znalazła próbę systematyzacji i uporządkowania metodologicznego. Jest to zresztą twórczy wkład w ogólny rozwój nauk teologicznych.

Historycznie widziane relacje między teologią moralną a teologią prawa kościelnego zdają się być nie zawsze pozytywnym wspomnieniem minionych czasów. Taki obraz przeszłości w pewnym stopniu ciąży także na współczesnych próbach nowszych poszukiwań i propozycji badawczych w tej dziedzinie. Ostatecznie jednak ich relacje

wskazują na związki praktyczne i trudno ich nie dostrzegać czy wręcz unikać. Byłoby to wręcz zaprzeczeniem samej rzeczywistości. Teologia miała i nadal ma świadomość związków z prawem kościelnym, które jest szersze niż tylko wąsko rozumiane prawo kanoniczne. Istnieje jednak pytanie, jak praktycznie nie tylko ukazać, ale wcielić w praktykę tę rzeczywistość.

Z pracy ks. Biskupa wynika, że prawo kościelne zdaje się być łatwiejsze do ukazania, gdyż jest skodyfikowane czy określone w różnych zbiorach o szerokiej palecie zobowiązań. Są to zatem niekiedy pewne ogólne wskazania, których wymiar zobowiązujący ma charakter kościelny, ale nie jest to bezpośrednio umotywowane wiarą i jej przesłankami. Ciężar prawa zdaje się nadawać często także inny wymiar zachowaniom np. psychologicznym czy emocjonalnym.

W całości publikacji można stosunkowo łatwo zauważyć, iż tak w teologii prawa jak i proponowanych wizjach teologii moralnej niezwykle znaczenie ma nauczanie obecnego papieża Jana Pawła II. Wpływ jego przepowiadania i działalności naukowej przed wyborem na Stolicę Piotrową, a zwłaszcza późniejszego – już papieskiego – jest ogromny i często nie do końca pozytywnie asymilowany czy uświadamiany. Pytanie na ile się ono różni, w sensie merytorycznym i formalnym, to pozostaje nadal kwestią, trudną do jednoczesnej odpowiedzi. Zdaje się bowiem, iż trudno stosować tu zdecydowaną cezurę czasową, mimo świadomości rangi teologicznej etapów czy form relacji między prawem a teologią.

Dobrze się stało, iż Autor podjął się próby ukazania trzech głównych płaszczyzn wzajemnych relacji teologii moralnej i teologii prawa kościelnego. Kompleksowo koncentruje się on na teologicznej, antropologicznej i teleologicznej sferze. W całej pracy widać ich wzajemne przenikanie się, powiązania czy wręcz współzależności. Z drugiej strony w znacznym stopniu wyczerpują one twórcze bogactwo ich realizmu tak teoretycznego jak i praktycznego. Oczywiście, dalsze pogłębienie badania z pewnością wskażą i na inne wewnętrzne uzależnienie dyscyplin kościelnych.

Wskazanie na związki teologii moralnej i teologii prawa kościelnego jest włączeniem się w bogactwo fenomenu ewangelizacji, które winna obejmować wszystkie płaszczyzny i formy przekazu Ewangelii. Jest to jeszcze bardziej czytelne w perspektywie roku 2000, a więc szczególnej świadomości teologicznej daru wcielenia Jezusa Chrystusa. Zachęty papieża Jana Pawła II są tutaj praktycznymi wskazaniem, które mają niezwykle umotywowanie teologiczne a także i szerokie odniesienie do ogólnej kultury i świadomości ludzkiej.

Prezentowana rozprawa ks. Mariana Biskupa jest znaczącym wkładem w całokształt badań nad polską teologią moralną doby współczesnej. Systematyzuje pewne osiągnięcia, tendencje badawcze i perspektywy w tej dziedzinie. Spotkanie z teologią prawa kościelnego ma także wydźwięk praktyczny, a w tym praca ta może być realną pomocą. Studium metateoretyczne ma wiele elementów bliskich codziennemu życiu kościelnemu.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa